

Rapport der kommissie, in dato 20 mei 1851, door den Koning benoemd, ter beraming en opgave der middelen tot herstel van het Nationaal Tooneel

<https://hdl.handle.net/1874/34350>

R A P P O R T .

RAPPORT DER KOMMISSIE,

IN DATO 20 MEI 1851,

DOOR DEN KONING BENOEMD,

TER BERAMING EN

OPGAVE DER MIDDELEN TOT HERSTEL

VAN HET

NATIONAAL TOONEEL.

AMSTERDAM,

J. NOORDENDORP

1851.

REPORT OF THE COMMISSION

ON THE

STATE OF THE

UNION

AND THE

REPORT OF THE COMMISSION

VOORBERICHT.

De Kommissie, in dato 20 Mei l.l. door den Koning benoemd, ter beraming en opgave der middelen tot herstel van het Nationaal Tooneel, biedt het publiek, na bekomen vergunning van haren Lastgever, het door haar uitgebracht rapport ter kennisneming aan, benevens het belangrijk antwoord daarop ontvangen.

Zij kan niet nalaten hier openlijk te betuigen, dat die vergunning haar hoogst aangenaam was. Vooreerst, om de reden aan 't slot van het rapport, bij 't verzoek daartoe, uitgedrukt. Ten andere, omdat zij voor de zaak van het Nationaal Tooneel zoo gaarne algemeene belangstelling wenscht op te wekken, en onder de vele middelen, die zij daartoe op 't oog heeft, openbaarheid harer handelingen in de eerste plaats rangschikt.

Een even oprechte betuiging van leedwezen mag zij tevens niet terughouden. Het is deze, dat vorm noch bestek van haar rapport, vooral gewijd aan beschouwing van zaken, uitweiding over personen gedoogde; daardoor mocht de Kommissie, alleen in 't voorbijgaan, met den vinger, lichtpunten aanwijzen, waar zij zoo gaarne had stilgestaan, om uitvoerig deze en gene schitterende ster te beschouwen, bemoedigend stralende in de duistere

---

sfeer, waarheen zij den blik richten moest. Ontbrak haar echter nu de geschikte gelegenheid om uit te weiden waar zij gewenscht had dit te mogen doen, zij hoopt in hare verdere handelingen gelegenheid te vinden om te bewijzen, dat zij weet te huldigen wat hulde verdient, en dit niet alleen genoeg maar plicht rekent.

De Kommissie maakt verder van deze gelegenheid gebruik, om een beroep te doen op allen, die in de haar toevertrouwde onderneming belang stellen, en in staat zijn die te bevorderen, door zaaklijke opgaven of meêdeelingen te richten aan haren Sekretaris. Even ongaarne als zij zich belemmerd zou zien door aan de hoofdzaak vreemde bemoeiingen of aanmerkingen, even gaarne stelt zij zich van nu aan in rechtstreeksche betrekking met alle goedgezinden, opdat er niets verzuimd worde wat zou kunnen dienen tot eene getrouwe volvoering van den Wil des Koninklijken Lastgevers.

En hiermeê den lezer heil!

Namens de Kommissie,

A. J. D E B U L L,
Sekretaris.

RAPPORT der KOMMISSIE, *in dato* 20 Mei 1851,
door den Koning benoemd, ter beraming en
opgave der middelen tot herstel van het NA-
TIONAAL TOONEEL.

SIRE!

Met innig leedwezen zagen wij, en velen met ons, het Nationaal Tooneel verkwijnen, door gemis van vele noodzaaklijke hulpmiddelen; verbasteren, door gebrek aan goeden smaak; afwijken van 't oorspronkelijk doel der instelling, door 't najagen van daarmee vaak strijdige bijoogmerken; en een gevaarlijke strekking erlangen, door het voortplanten van den verderfelijken geest, die de buitenlandsche schouwtooneelen tot leerscholen van slechte zeden, en der maatschappelijke orde vijandige begrippen maakt.

Verschillende pogingen tot verbetering, zijdelings of rechtstreeks door Kunstlievende Landgenoten van tijd tot tijd aangewend, bleven zonder uitwerking; daardoor maakte zich een zekere moedeloosheid meester van de harten die warm klopten voor 't Ware, Schoone en Goede, dat zij onherroepelijk verbannen achtten dáár, waar 't voor de

oogen des volks moest schitteren; en meer en meer vestigde zich de overtuiging, dat, zonder buitengewone tusschenkomst, alle hoop om in Nederland een waardig Nationaal Tooneel gevestigd te zien, moest worden opgegeven.

Krachtig, Sire! is op eens, door den belangstellenden blik, waarmede Uwe Majesteit de onderwerpelijke zaak heeft vereerd, de verflaauwde hoop weder opgewekt. Nadat Uwe vorstelijke hand, even onvermoeid als onbekrompen, sinds lang aanzienlijke offers had gebracht, om, door het schragen der uitgeputte krachten, den kwijnenden toestand dragelijk te maken, strekt zij zich thands uit om de oorzaken van 't kwaad te leeren kennen, op te heffen wat gezonken is, en te herstellen wat verviel. Een aandeel in dat gewichtige werk vertrouwde zij toe aan ons. Onverwijd, maar niet zonder schroom, hebben wij die hoogst vereerende taak aanvaard. Onverwijd — omdat Uwe hand, Sire! ons wenkte, en onze belangstelling levendig was; met eenigen schroom — omdat bezwaren en moeilijkheden van allerlei aart ons oog troffen, zoodra wij 't vestigden op het terrein, dat ons ter verkenning werd aangewezen. Wij moesten trachten het verleden en het heden te overzien, om daaruit gevolgtrekkingen voor de toekomst te maken; oorzaken op te sporen en uitwerkselengade te slaan, om kennis te erlangen van de diepe en verouderde wonden, die wij te peilen hadden, — vóórdat wij nog konden denken aan de beraming en opgave van middelen, die zouden kunnen worden beproefd tot herstel van het Nationaal Tooneel in Nederland — de gewichtige roeping, Sire! die wij te vervullen hebben op Uwen last.

Bij 't besef van de zwakheid onzer krachten, waaraan wij zullen trachten te gemoet te komen door goeden wil en onvermoeiden ijver, strekt het ons tot eene wezenlijke bemoediging, dat het geëerbiedigd Hoofd van den Staat, door Zijne tusschenkomst, de zaak van het Tooneel reeds

in de oogen des Volks verheft, en dat Uwe Majesteit ons dus reeds eene belangrijke schrede op den weg, dien Zij ons te bewandelen wees, is voorgegaan. Die tusschenkomst, Sire! levert een onschatbaar bewijs, dat het Schouwtooneel in Uw oog een zaak is van het hoogste belang in een beschaafd land, de vorstelijke opmerkzaamheid ten volle waardig. Innig verheugt en streelt het ons, Sire! dat wij door Uwe handeling ónze overtuiging zien bevestigd. Wij achten de stem die van het Schouwtooneel tot het volk spreekt, niet minder machtig dan die, welke van den Kansel in den boezem der Maatschappij doordringt; en de invloed der eerste is mogelijk nog machtiger dan die der laatste, omdat zij het woord richt tot alle rangen en standen, zonder onderscheid van godsdienstige begrippen; omdat zij krachtige hulpmiddelen bezit om op de menigte te werken, daar zij hoofd en hart, oog en oor, ziel en zinnen te gelijk treft; omdat zij gedachten in handelingen uitspreekt; omdat hare woorden daden zijn.

Maar hoe uitgebreider en machtiger haar invloed, hoe meer het behoefte, ja plicht is, te zorgen, dat die invloed ten goede, niet ten verderve worde aangewend.

De geschiedenis levert schoone proeven wat een koninklijke hand vermag, als zij zich aan de richtige leiding van dien invloed laat gelegen liggen. Het Tooneel in Frankrijk onder de bescherming van den machtigen **LODEWIJK**, zal ten allen tijde de aandacht der beschaafde waereld blijven trekken. Niet alleen 't Fransche volk bewonderde op dat terrein de verhevene gedachten der uitnemendste geesten, uitgesproken door hunner waardige, en onovertroffen tolken; maar de oogen van geheel Europa waren aan dat tooneel geboeid, en richten zich nog met belangstelling, ja, met geestdrift derwaarts. De Muze der Historie werd door Frankrijks geniën vertroost over de aantekening van menige voorbijgaande nederlaag van Frankrijks helden in 't oorlogsveld, door op dezelfde bladzijde

schitterende zegepralen, van blijvende waarde, met de wapenen des geestes op het veld der kunst behaald, te mogen boekstaven. Vele krijgslaurieren, die Frankrijk zich met bebloede hand om de slapen wond, zijn betwist en verdord; maar de lauweren der kunst, in dat tijdvak behaald, versieren het nog heden ten dage!

Meer dan in eenig land, trok in Frankrijk het Tooneel herhaalde malen de persoonlijke opmerkzaamheid der grootste mannen die 't beheerschten tot zich. Ook Keizer NAPOLEON beseftte levendig het hoog gewicht, den onberekenbaren invloed van het Tooneel. Van nabij kende hij de dagen, waarin die invloed zich door ontzettende proeven had geopenbaard, toen de partijen zich van die machtige stem hadden meester gemaakt, toen de straten de beddingen werden der bloedrivieren, wier bronnen op de Schouwtooneelen ontsprongen. En nadat wij LODEWIJK XIV hebben aanschouwd, terwijl hij zich te midden der heerlijkheden van Versailles met de belangen van het Tooneel bezighoudt, ontmoet ons oog, den loop der geschiedenis volgende, een merkwaardig tegenbeeld, als het den Franschen waerelddwinger NAPOLEON, te midden van den oorlogsdonder die de Russische velden daveren deed, te Moskou een dekreet ontwerpen en uitvaardigen ziet, dat nog den grondslag der inrichting van het *Théâtre Français* uitmaakt.

Op nieuw heeft het Tooneel in Frankrijk en Duitschland thands weder de opmerkzaamheid der Regeeringen tot zich getrokken. Sints de laatste jaren door staatkundige veranderingen, door het langzamerhand uitslijten der grenzen die 't zich zag aangewezen, of door min strenge handhaving van verouderde bepalingen, meer en meer aan zichzelf overgelaten, en gedaald tot een bloote geldspeculatie in handen van partikuliere ondernemers, zijn de buitenlandsche Tooneelen de stookplaatsen geworden van oproervuur en burgerkrijg; leerscholen van slechte zeden

en der maatschappelijke orde vijandige begrippen. Wij stipten 't reeds aan met een enkel woord, dat de verderfelijke geest, dien de buitenlandsche Dramatische Letterkunde ademt, ook tot ons overwoei. 't Zou niet moeilijk zijn aan te toonen, welk heilloos zaad er verborgen ligt in het meerendeel der stukken, in de laatste jaren hier te lande vertoond. De bitterheid waarmee al wat rijk, wat aanzienlijk, wat eerbiedwaardig is, in de meeste voortbrengselen der buitenlandsche Dramatiek wordt verguisd of bespottelijk gemaakt; de eenzijdigheid waarmee al wat op de lagere sporten van den maatschappelijken ladder is geplaatst, wordt opgehemeld; het gedurig putten van onderwerpen uit de troebelste bronnen der laagste hartstochten, om aanschouwelijk voor te stellen wat de zedelijkheid zelfs verbiedt te bespreken, dat alles geeft ons grond om de strekking, die ons Tooneel door buitenlandschen invloed erlangd heeft, eene hoogst gevaarlijke te noemen. Het schoone is verdrongen door 't wanstaltige, het edele door 't lage, en ook op ons *répertoire* komen stukken voor, tot de mededeeling van wier blooten inhoud wij onze pen niet zouden durven gebruiken.

Innig verheugt het ons, Sire! dat door Uwe belangstelling juist thands, ook Nederland zich beroemen mag, dat zijn Tooneel van den Troon wordt gadegeslagen, terwijl de buitenlandsche Regeeringen er ten hunnent den blik op vestigen. Maar niet alleen, omdat het voor ons nationaal gevoel streelend is, dat gewichtige belangen hier niet min dan elders de hooge opmerkzaamheid wekken, verheugen wij ons, Sire! neen, vooral om den aart Uwer bemoeiing. 't Betreft hier niet de invoering eener strenge censuur; het aanleggen van drukkende ketenen; Uwe hand wil scheppen, Sire! wil ons begiftigen met eene inrichting, die onzer Letterkunde een nieuw en heerlijk veld ter bearbeiding opene, die verborgen of onderdrukten aanleg op het gebied der Dramatische Kunst ter ontwikkeling roepen, die de

talenten welke wij daar bezitten aanvuren en veredelen, die aan Uw volk een heerlijk en heilzaam vermaak schenken zal. Uwe Majesteit wil in Haar Rijk een goed Nationaal Tooneel gegrondvest zien, en door Hare persoonlijke belangstelling daarin, het onmogelijke mogelijk maken.

Deze uitdrukking is niet te sterk. Onzes inziens wordt er, tot verwezenlijking van het voorgestelde doel, zoo veel vereischt, dat het bij den tegenwoordigen toestand van zaken, zonder hulp van buitengewone krachten, niet te bereiken zou zijn. Immers, om het Tooneel dat standpunt te verzekeren, waarop het bij een beschaafd volk behoort te staan, en het tot die hoogte op te voeren, dienen er, naar onze bescheiden meening, vier krachtige hefboomen, wier steunpunt hooge bescherming moet zijn, te gelijk in werking gebracht te worden.

Wij durven hopen, Sire! dat het opgenoemde steunpunt voortaan in Nederland niet ontbreken zal, en, gelijk wij reeds te kennen gaven, dit is het plechtanker onzer hoop voor de toekomst van het Nationaal Tooneel. Hooge bescherming moet de zon zijn, wier invloed dier schepping groei- en bloeikracht geeft, haar weldadig verlicht, de schoone kleuren te schooner doet uitkomen, en knoppen tot bloemen ontwikkelt; hooge bescherming moet de zaak wijden in de oogen des volks, het kunstvak adelen, vooroordeelen vernietigen, en den slagboom opheffen, die zoo menig talent weerhield de kunstenaars-loopbaan te betreden. Wat **LODEWIJK XIV** voor **MOLIÈRE** was, is 't beeld van hetgeen hooge bescherming ook nog in onze dagen voor Letterkunde en Tooneelspeelkunst moet zijn.

Dit punt sterker aan te dringen of te verduidelijken, zou miskennis worden, Sire! Uwer edele bedoelingen, zoo duidelijk geopenbaard in de opdracht zelve der taak, waarmede wij ons vonden vereerd. Wij haasten ons die taak te vervolgen met de opgave van 't geen wij verstaan, onder de vier machtige hefboomen, om' nog eens die beeld-

spraak te gebruiken, wier gelijktijdige werking wij hierboven onmisbaar noodzakelijk noemden. Onwillekeurig ontsnappen zij als in eenen adem aan onze lippen, zoo levendig is bij ons de overtuiging van hun onderling naauw verband, van hunne wederzijdsche betrekking. Zij zijn: *goede stukken, goede acteurs, een kundig en ijverig bestuur, een deelnemend publiek.*

Zonder de eerste geen hoop op wezenlijke verbetering, geen heil voor de toekomst. De Letterkunde, door een samenloop van omstandigheden, tot wier vermelding wij in dit rapport ruimschoots gelegenheid zullen hebben, tot den aftocht van ons Tooneel genoodzaakt, moet de grondstoffen leveren, door de acteurs aan te wenden onder de leiding van goede bouwmeesters, om een waardigen Nationalen Kunsttempel op te bouwen en in wezen te houden, waarin men verwachten mag, dat alle rangen en standen zullen samenvloeien.

Goede stukken zijn eerste vereischten. Daaronder verstaan wij die dramatische voortbrengselen, waaruit een edele geest spreekt, waarin gezonde denkbeelden en begrippen heerschen, juiste voorstellingen van natuurlijke toestanden gevonden worden, en waarin zuiver gevoel in zuivere taal is uitgedrukt, waarin, met een woord, de karakters en toestanden WAAR, de vormen SCHOON zijn, en waarvan de strekking GOED is.

Zonder zulke stukken geen *goede Tooneelspelers*. De beste aanleg gaat verloren of wordt bedorven door hem te misbruiken. Een Tooneelspeler, aanhoudend veroordeeld tot het voorstellen van overdreven hartstochten, gruwelen of lage neigingen, van onware toestanden, onnatuurlijke, missteekende karakters, moet den doodelijken invloed daarvan op zijn talent ondervinden. De edele gaven, die de Natuur hem schonk, waarmeê haar hand hem tot kunstenaar adelde, verliest hij; zijn fijn gevoel zal verstompt, zijn zuivere smaak bedorven, zijn zenuwgestel geschokt, zijn fysiek

verwoest worden. Maar mag hij zijne talenten wijden aan Zijner waardige onderwerpen, heerlijk zullen zijne gaven zich ontwikkelen; zijn talent zal zich veredelen, de uitoefening van zijn kunstvak hem een genot, zijn arbeid en inspanning eene studie zijn, waaraan hij zijne beste krachten met geestdrift toewijdt. Van hoe groot belang een *kundig, ijverig bestuur* is, komt hier zonneklaar uit. Immers in de handen daarvan berust de taak der samenstelling van 't *répertoire*, als ook de verdeeling der stukken die 't uitmaken, en daardoor het lot van tooneeldichter en tooneelspeler niet alleen, maar van de Dramatische Kunst-zelve. Een goed bestuur moet al de goede eigenschappen in zich vereenigen, die de leden van het lichaam behooren te versieren aan 't hoofd waarvan het geplaatst is; bovendien levendig besef hebben van de hooge roeping, welke het Tooneel te vervullen heeft, en geen ander doel behoeven na te jagen, dan om het te doen zijn wat het wezen moet: een zedelijke kracht in de maatschappij. Een bestuur, niet aan deze vereischten voldoende, brengt het Schouwtooneel ten val; door slechte keuze van stukken werpt het een dam op tusschen de Letterkunde en het Tooneel, en de nadeelige invloed van die slechte keuze op de ontwikkeling der acteurs hebben wij reeds aangetoond; verbastering van den smaak bij 't publiek wordt het gevolg, en, eens op den verkeerden weg, daalt alles met ongelooflijke snelheid. Dan wordt de dampkring des Tooneels een zoodanig verpeste, dat de talenten, die er zich op wagen, als verstikt worden, de schoonste bloemen der Letterkunde er onmiddelijk verwelken, en alleen de gifplanten er in tieren kunnen. Maar werken de drie reeds genoemde en omschreven hoofdvereischten, goede stukken, goede acteurs, en een kundig, ijverig bestuur samen, uit den aart der zaak elkander steunend, sterkend en ontwikkelend, het vierde hoofdvereischte, *een deelnemend publiek*, een levensbestanddeel voor de straks genoemden, zal niet achter-

blijven. Onze schouwtooneelen missen het thands, omdat de beschaafde standen zich onmogelijk op den duur met belangstelling daar vertoonen kunnen, waar beschaving ontbreekt. Alleen de lagere klassen bezoeken het meer geregeld, en soms zelfs laat de heffe des volks er zich 't meest gelden. Van daar wankeling bij de besturen; beproeven zij iets goeds, 't wordt niet meer opgemerkt, omdat het deelnemend publiek ontbreekt; en de ongunstige uitslag der proefneming geeft aanleiding tot nieuwe misgrepen, omdat men van 't goede tot het kwaade overslaat, waardoor de zaak nog dieper bedorven wordt. Uit het thands bestaand gemis van een deelnemend, beschaafd publiek ontstaat, bij menige andere oorzaak, lusteloosheid, wrevel, onwil bij den tooneelspeler. Hij wordt gedwongen te arbeiden voor hen, aan wie hij kennis, smaak en gevoel ontzegt; hij moet, om zich staande te houden, de gebreken aannemen welke de heffe als sieraden beschouwt. Maar zoodra men algemeen tot de overtuiging zal gekomen zijn, dat door het aanwenden van gepaste middelen, te eeniger tijd, de Schouwburg zal ontsloten worden, om, onder leiding eener kundige, ijverige direktie, goede stukken door goede acteurs te doen opvoeren, wij stipten 't reeds aan hierboven, een deelnemend publiek zal zich onmiddellijk vormen, en de gunstige invloed daarvan zich onmiddellijk doen gevoelen.

De Nederlandsche auteurs, in wier werken wij in de laatste jaren met levendige belangstelling het dramatisch element onder verschillende vormen duidelijk zagen doorstralen, zullen zich opgewekt gevoelen hunne kracht ook op dat terrein te beproeven, waar dan eene schoone taak te vervullen, eere en voordeel te oogsten valt; in den tooneelspeler zal een nieuw leven ontwaken, als hij geroepen wordt op te treden voor een nieuw en deelnemend, beschaafd publiek, waarin het bestuur steun, leiddraad, en belooning voor kunde en ijver vinden zal.

De Geschiedenis van het Schouwtooneel in de Hoofdstad levert het bewijs op voor onze bewering, dat er zonder deze vier genoemde, naauw verwantschapt elementen, geen goed Tooneel denkbaar is; dat bij gebrek van één de andere krachteloos worden; dat de open plaats een bres wordt, waardoor terstond een heirleger oorzaken van verval en vernietiging binnenrukt.

Daar was een tijd, waarin de Amsterdamsche Schouwburg een vereenigingspunt van uitstekende tooneelspelers mocht heeten. Een zeldzaam gelukkige samenloop van omstandigheden bracht daar talenten bijeen, die met de beroemdste buitenlandsche konden wedijveren. 't Zij door de natuur rijk begaafde, 't zij door opleiding en oefening gevormde, of door eene gelukkige vereeniging daarvan volmaakte tooneelspelers, schitterden er in alle rollen, en de Hollandsche Schouwburg trotseerde roemrijk de meêdinging van Fransche, Hoogduitsche en Italiaansche Theaters. Een belangstellend publiek sloeg iedere schrede gade, en loonde iedere inspanning. Het voorbeeld van hen, die met vaste stappen het tooneel betraden, werkte gunstig op de ontwikkeling van jeugdige talenten; en wie de met recht beroemde namen van CORVER en WARD BINGLEY uitspreekt, denkt te gelijk aan hen, die door hun voorbeeld en invloed sieraden werden van het tooneel. Door ANDRIES SNOEK werden in dat opzicht gewichtige diensten aan de uitvoering van het treurspel, door ROMBACH aan die van 't blijspel bewezen. De hoog gevierde WATTIER ZIEZENIS, een leerling van den straks genoemden CORVER, en de mede te recht bewonderde tooneelpeelsters GREVELINK en KAMPHUYZEN, bevorderden insgelijks door leer en voorbeeld den bloei van het tooneel, dat nog enkele vruchten harer bemoëingen kan aanwijzen. En de verdienstelijke JELGERHUIS, niet minder uitstekend in de praktijk dan de theorie, liet een belangrijk werk achter van soortgelijke strekking, in de lessen die hij gaf aan de kweekelingen van het Fonds

ter opleiding, in den jare 1821 door het Schouwburgbestuur opgericht.

Maar niet al de vereischten waren aanwezig, om den wezenlijken bloei, om de toekomst van het Tooneel te verzekeren. De stukken lieten veel te wenschen over; de geschriften van dien tijd getuigen er luide en onweersprekelijk van, en, gelijk wij reeds zeiden, een zeldzaam gelukkige samenloop van omstandigheden was oorzaak van den schitterenden, maar, helaas! voorbijgaanden luister des Schouwburgs in het bedoelde tijdvak. 't Waren meereendeels buitenlandsche werken, zoowel de meesterstukken als de onbeduidendste voortbrengsels onzer naburen, somtijds, ja, in goede poëzij, doch voor 't grootste deel in erbarmelijk proza overgebracht, die ten tooneele werden gevoerd; maar zoo vele dier stukken uit het oogpunt der kunst onbeduidend of zelfs berispelijk waren, zij hadden intusschen over 't geheel niet die ergerlijke, zedenbedervende strekking, welke stukken van een later tijdvak opleverden. — Verschoonde men een tijd lang het opvoeren van min goede werken om de groote gaven der tooneelspelers, de nadeelige invloed eener slechte keuze van stukken deed zich dubbel gevoelen, toen de dood die steunpilaren aan den Schouwburg begon te ontrukken. Met hen verdwenen leer en voorbeeld, met hen de eigenlijke kunst, ja de *traditie* van treurspelspelen en van 't echte blijspel evenzeer; 't publiek begon onverschillig te worden, sints het tooneel, met de groote kunstenaars, al zijn aantrekkingskracht verloor. De slechte samenstelling van 't *répertoire* bedierf de tooneelspelers en 't publiek dat nog den Schouwburg bezocht, tegelijkertijd. De gedrochtelijke melodramaas, die in 't Buitenland, gedeeltelijk door dezelfde oorzaken, aan de orde van den dag kwamen, werden ook hier beproefd om het lusteloos en afkeerig geworden publiek te prikkelen. Der tooneelspeelkunst werden daardoor doodelijke wonden toegebracht, en de hoofdgebreken, welke wij haar thands zien aankleven, dag-

teekenen reeds van dien tijd, even als de ziekelijke neiging, welke wij nu en dan bij 't publiek waarnemen, zich openbarende in zucht voor 't onnatuurlijke en overdrevene. Meer en meer raakte alles het spoor bijster. De loffelijke pogingen van het „Genootschap voor Uiterlijke Welsprekendheid” tot aankweeking van tooneelsten aangewend, werden verijdeld, daar op het tooneel vaak verwoest werd wat in dien kring was ontkiemd. De geschiedenis van den Schouwburg wordt een *chaos* voor 't oog van den beschouwer; een veld vol distels en doornen, waarin enkele schoone graanhalmen medelijden wekken. De Direktiën wendden de onoordeelkundigste, de slechtst gekozen middelen aan, om zich staande te houden. De inwerking van het Stadsbestuur, die, zoo zij nimmer bij machte was iets goeds te stichten, althands nu en dan veel kwaads gekeerd had, had midlerwijl opgehouden; en de Stad steunde voortaan minder dan ten halve: want zij steunde alleen met geld. De Letterkunde, die zich in de laatste jaren in Nederland schoon begon te ontwikkelen, en zich in verschillende vormen gelukkig uitte, durfde de hand niet reiken aan het Tooneel, daar zij dan alleen kon hopen te worden aangevat, als zij met bloed bemorst was, een oproertoorts zwaaide, of het heilige verguizen en het eerbiedwaardige aanranden durfde. 't Verval van het Nationaal Tooneel werkte de oprichting van kleinere schouwburgen in de hand, waarin 't verstrooide, verwende publiek zich om verschillende hoofd- en bijzaken „thuis” gevoelde. De hoofdtooneelen dongen elkaër naar 't leven; en iedere weêrzijsche slag was een doodsteek aan de algemeene zaak van het Nationaal Tooneel; want wat het eene aan het andere ontnam in bekwame tooneelsten, was noch groot verlies aan de eene, noch groote winst ter andere zijde, omdat alleen een goed *geheel* waarde heeft, en men elkaër weêrzijs in de onmogelijkheid bracht tot de samenvoeging daarvan te geraken. En thands kunnen wij

aan deze schets van 't verval des Nationalen Schouwtooneels de laatste trek toevoegen; wij zullen haar aan het Tooneel in de Hoofdstad ontleenen, daar dit de sterksprekendste oplevert. Het Nationaal Tooneel in Nederland zonk met een woord zóó diep, dat wij op den Hollandschen Schouwburg in de Hoofdstad, nadat de Danskunst de Tooneelspeelkunst half verdrongen had, Engelsche bokkers, koorddansers, springers en gochelaars van ginds en her, en om van niet meer te gewagen, een Duitsche operatroep elkaër zagen afwisselen!

En thands, Sire! staan wij gereed de laatste hand aan de ons opgedragen taak te leggen. Hoe donker het tafereel, dat wij van den tegenwoordigen toestand des tooneels ophingen, ook zij, toch lieten wij hier en daar enkele hoopgevende lichtpunten in dit rapport doorschemeren. De schets, welke wij daarin leverden, diende alleen om op historischen grond aan te toonen, dat, als de vier door ons genoemde hoofdbestanddeelen niet gelijktijdig gevonden werden en samenwerkten, er geen goed Tooneel bestaan kon. Wij gelooven, dat die vereischten te vinden, die heftboomen in werking te brengen zijn. Wij stipten reeds aan, dat in de voortbrengselen der Nederlandsche Letterkunde van de laatste jaren het dramatiesch element krachtig te voorschijn treedt; dat er op de verschillende tooneelen nog talenten worden opgemerkt, waarmede gewoekerd worden kan voor de goede zaak. Met een woord, om hier in geene verdere herhalingen te vervallen, nadat wij nauwkeurig hebben rondgeblikt, en ons ernstig met de overweging en opsporing der gronden hebben bezig gehouden, staat de overtuiging bij ons vast, dat de elementen voor een goed Nationaal Tooneel in Nederland voorhanden zijn, en dat herstel naar onze bescheiden meening mogelijk is, Sire! door de middelen, die wij thands kortelijk zullen opgeven.

Wij bepalen ons 't eerst tot de opgave van die, welke dadelijk te beproeven zijn :

Eene vereeniging der verstrooide krachten.

Een direktie, die van het Tooneel niet uitsluitend een geldzaak behoeft te maken, en beantwoordt aan de vereischten in den loop van dit rapport opgegeven.

De aanstelling van kundige, gestrenge Regisseurs.

Het invoeren van vaste emplooiën.

Een goede keus van stukken : zooveel mogelijk Nationaal, of niet met onze Nationaliteit strijdig althands. En, om tot de samenstelling van een *répertoire* in dien zin te geraken :

Aanmoediging der bekwame Nederlandsche schrijvers.

Eindelijk : — verbetering der lokalen.

Als een middel, dat wel dadelijk dient in 't werk gesteld te worden, maar waarvan de vruchten eerst later te verwachten zijn, geven wij op :

De stichting eener opleidingsschool, overeenkomstig de behoefte van onzen tijd; waarin geen slaafsche navolging geleerd, maar zoodanig onderwijs gegeven wordt in de noodzaaklijke vakken, dat de kweekelingen zich geheel vrij, zelfstandig ontwikkelen.

Wij bieden Uwe Majesteit ten slotte de breede omtrekken aan van een plan, dat onzes inziens, gevolgd zou kunnen worden, ten einde die middelen met vrucht te beproeven :

- I. Er zal eene inrichting worden tot stand gebracht, met het doel om in Noord- en Zuid-Holland het Nationaal Tooneel waardiglijk te vestigen.
- II. Aan het hoofd der Inrichting plaatst zich de Koning als Beschermheer.

- III. Hij stelt het Hoofdbestuur in handen van onbezoldigde Kommissarissen, gekozen uit de steden waar gespeeld wordt; de plaatselijke uitgebreidheid dier steden zal hun getal bepalen. Bij vakature dragen zij een nieuwen ambtgenoot ter benoeming aan den Koning voor.
- IV. Op voordracht van Kommissarissen benoemt de Koning een Directeur, waarbij als regel geldt, dat geen akteur benoembaar is. Hij zal een vaste jaarlijksche bezoldiging en een aandeel in de winst genieten. Zijn werkzaamheden zullen bestaan in:
- a. 't opsporen van geschikte sujetten;
  - b. het sluiten van engagementen;
  - c. het regelen van 't repertoire,
- dat door Kommissarissen in overleg met hem ontworpen en vastgesteld wordt. Zij bepalen zijn verdere werkzaamheden in eene instructie, en hunne goedkeuring wordt bij 't sluiten der engagementen volstrekt vereischt.
- V. Naast den Directeur wordt op dezelfde wijs een Kontroleur benoemd, die vaste jaarlijksche bezoldiging en een aandeel in de winst geniet. Hij is belast met de dagelijksche Administratie. Zijne overige bezigheden worden door Kommissarissen in eene instructie bepaald.
- VI. Om te voorzien in verschillende dadelijke behoeften der inrichting, zal zij terstond aan haar doel kunnen beantwoorden, wordt eene negotiatie gesloten van f 100,000 bij aandeele van f 100, — jaarlijks 40 aandeele af te lossen. De aandeelhouders zullen, naar gelang hunner inschrijving, persoonlijk vrijen toegang in de schouwburgen tot den werkring der inrichting behoorende, genieten.
- VII. Kommissarissen zullen zich wenden aan de provinciale en stadsautoriteiten tot het verkrijgen van subsidiën, welke autoriteiten het recht hebben, daarover toezichthouders te benoemen, alsmede over de Lokalen door haar afgestaan.
- VIII. Binnen 3/m na het sluiten van ieder speelseizoen zal de balans worden opgemaakt. De gelden, na aflossing der negotiatie en na nitbetaling van een dividend van 5 pCt. restende, zullen als zuivere winst aangemerkt, en verdeeld worden in:
- 1/5 voor de aandeelhouders.
  - 1/5 " den Directeur.
  - 1/5 " den Kontroleur.
  - 1/5 " het Fonds tot aankweeking van Tooneelsten.
  - 1/5 " een kas tot ondersteuning van oude en hulpbehoevende leden van het personeel.
- IX. Alle wijzigingen in de vast te stellen Hoofdbepalingen van de Wet voor het Nationaal Tooneel zullen aan de goedkeuring en bekrachtiging des Konings onderworpen worden.

Wij zouden hier de pen kunnen nederleggen, Sire! ware 't niet, dat wij ons nog verplicht rekenden, Uwe Majesteit twee wenschen mede te deelen, wier vervulling in naauw verband staat met het belang der zaak, die wij naar ons beste vermogen wenschen te behartigen.

Geheel overtuigd, dat Uwe Majesteit met het doel de middelen wil, en zonder de minste bedoeling om de verdere bewijzen Uwer belangstelling vooruit te loopen, veroorloven wij ons in de eerste plaats Uwe Majesteit eerbiedig onze hoop te kennen te geven, dat het Haar behagen moge zich te plaatsen aan het Hoofd der inschrijvers bij de hierboven geopperde negotiatie. Niet zoo zeer om de waarde van het goud uit de koninklijke hand gevloeid, maar omdat Nederland te allen tijde volgde, waar zijn Koning vooring.

Onze tweede wensch is 't uitvloeisel van het besef der feilbaarheid onzer inzichten. Eene openbare zaak van zoo algemeen belang als de onderwerpelijke, achten wij wenschelijk, dat openbaar behandeld worde, opdat het publiek van onze inzichten kennis nemen, en wie zich daartoe geeroepen voelt daarover de stem moge laten hooren, tot onze terechtwijzing of tot versterking onzer meening. Daarom zou 't ons hoogst aangenaam zijn, Sire! dat Uwe Majesteit de vergunning der uitgave van dit rapport toestond aan de stellers, die zich met eerbied en verknochtheid noemen

Hare getrouwe onderdanen

J. VAN LENNEP,

J. H. BURLAGE,

H. J. SCHIMMEL,

A. J. DE BULL,

van *Amsterdam*.

J. W. HOLTROP,

van 's *Gravenhage*.

De Kommissie mocht zich met de ontvangst van het volgende antwoord verblijd zien.

KOPIJ.

HET LOO den 27 Junij 1851.

Aan de Heeren:

Mr. J. VAN LENNEP,

• J. H. BURLAGE,

H. J. SCHIMMEL,

A. J. DE BULL,

te Amsterdam.

J. W. HOLTROP,

te 's Gravenhage.

De Koning heeft mij opgedragen U te schrijven, dat Hoogstdezelve met zeer veel belangstelling gelezen heeft Uw rapport, ter beraming en opgave der middelen tot herstel van het Nationaal Tooneel.

Zijne Majesteit kan zich met de algemeene strekking daarvan goed vereenigen, en verklaart niet ongenegen te wezen om den titel van Beschermheer aan te nemen. Gaarne zou de Koning zien, dat men, bij het daarstellen, of liever, het weder in leven roepen van een waar Nationaal Tooneel, *Amsterdam* beschouwde als den hoofdzetel van de Instelling, waar de Hoofddirektie moet gevestigd zijn, en van waar naar elders de Tooneelspelers gezonden zouden kunnen worden, om volgens vast te stellen regels in andere plaatsen te spelen. Alsdan zoude de Koning, in de verwachting dat de nu toegestane Provinciale en Stedelijke toelagen aan het Tooneel verzekerd bleven, eene aanzienlijke subsidie jaarlijks geven, en tevens deel nemen in de door U voorgestelde negotiatie, ter verbetering en verfraaijing van het Schouwburg-Lokaal te *Amsterdam*, enz.

Misschien zoude het au concours brengen van een door de Tweede Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut uitgeschreven scenario, en het met een gouden medaille bekroonen van het best geschreven tooneelstuk, dat dien ten gevolge ten tooneele zal moeten worden opgevoerd, nog meer veerkracht ontwikkelen, en de letterkundigen aanmoedigen, vooral wanneer men konde verkrijgen, dat een zeker droit d'auteur gegeven werd, aan hen die voor het tooneel schrijven.

De Koning magtigt U, naar Uw beste oordeel, de noodige publiciteit aan het behandelde te geven.

Ik heb de eer mij hiermede van 's Konings bevelen te kwijten.

De Kamerheer, particulier Secretaris des Konings.

(w. g.) DE KOCK.